

Dolce Vita

Старіючі держави та борги ведуть Європу до кризи, але її любов до дозвілля замість роботи може стати головним козирем в епоху ШІ-достатку

Судячи з багатьох параметрів, Євросоюз може стати одним з тих, хто програв в ході революції штучного інтелекту (ШІ): Китай і США залишать його далеко позаду. Навіть якби європейська енергетична політика вже не робила будівництво великих дата-центрів заборонно дорогим, фрагментованість ринків капіталу в Європі вкрай ускладнила би залучення потрібного фінансування.

Крім того, високий рівень податкового навантаження в Європі заважає формуванню та утриманню зірок у сфері ШІ, не кажучи вже про їхнє залучення з-за кордону. Постійна експансія державного регулювання відлякує бізнес та підприємництво.

Втім, навіть якщо забути про ШІ-бум, старіючі соціальні держави Європи виглядають такими, які втрачають стабільність. Зростання економіки сповільнилося (у Німеччині, з її найбільшою на континенті економікою, воно фактично зупинилося), а необхідність переозброюватися підвищує попит на гроші держави. Проблеми ускладнюються нестачею політичних лідерів-центристів, здатних стримувати популістські рухи (як лівих, так і правих), які, найвірогідніше, підтримають збільшення держвитрат, якщо прийдуть до влади. У результаті велика криза здається неминучою.

*Європейське суспільство
значно краще, ніж
суспільства США та
Азії, адаптоване до
світу достатку*

Однак у Європи є одна вирішальна перевага: її суспільство значно краще, ніж суспільства США та Азії, адаптоване до світу достатку. Завдяки щедрій соціальній державі та податковим системам, які заохочують людей займатися неринковою діяльністю, європейці зазвичай менше орієнтуються на кар'єру, ніж більшість американців чи азіатів, і більше цінують дозвілля, спілкування та культуру. У них довша відпустка, вони працюють менше годин і проводять більше

часу з сім'єю та друзями (хоча це не вберегло континент від глобальної тенденції спаду народжуваності).

Так, зараз ЄС забезпечує достаток, позбавляючи свою економіку динамізму, який потрібен для створення достатку. Якщо глобальні реальні відсоткові ставки залишаться надовго високими, тоді важкий борговий тягар ЄС продовжить гальмувати економічне зростання. Враховуючи напруженість з бюджетами, незрозуміло, як європейські країни зможуть впоратися з великим шоком (чи то кібервійна, чи конфлікт навколо Тайваню, чи щось інше), не спровокувавши нову боргову чи фінансову кризу.

Є хороша новина: боргові кризи рано чи пізно закінчуються. А якщо ІІІ в результаті забезпечить небачений приріст продуктивності (і при цьому не матеріалізується якийсь із катастрофічних сценаріїв, що передбачаються техноскептиками), тоді Європа може виявитися головним світовим прикладом способу життя. Люди приїжджатимуть туди не тільки заради купівлі предметів розкоші, але й щоб навчитися отримувати максимум від вільного часу, що з'явився у них.

Якщо Європа здатна навчити світ жити в епоху достатку, тоді, можливо, вона навчить і політиків керувати таким світом. Наприклад, європейська система з податком на додану вартість (ПДВ) виглядає як податкова структура, спеціально створена для посттрудої економіки – або, принаймні, для економіки, де вищими є податки на споживання, а не на трудові доходи. Податки споживання зазвичай є ефективнішими і створюють менше спотворень, ніж податки з доходів, і стимулюють заощадження, хоча адмініструвати їх, напевно, важче.

Крім того, ПДВ політично легше вводити, ніж податок на багатство, хоча він дозволяє досягти багатьох із тих самих цілей, оскільки знижує купівельну спроможність капіталу. ПДВ може створювати регресивний ефект, але цей ефект викликатиме менше занепокоєння, якщо використовувати отримані доходи для фінансування великих трансфертів домогосподарствам з низькими та середніми доходами.

У Європі давно склався політичний консенсус на користь перерозподілу доходів та багатств, і несподівано це може стати її сильною стороною. Якщо ІІІ сильно скоротить частку праці в доходах, тоді суспільству, яке вже звикло до політики перерозподілу, легше буде адаптуватися, ніж суспільству, де основне джерело доходу – праця.

Серйозною проблемою залишається імміграція

Втім, серйозною проблемою залишається імміграція. Порівняно щедрим соціальним державам Європи набагато важче інтегрувати більші притоки мігрантів, ніж ринково-орієнтовану систему Америки. У США багато іммігрантів розуміють, що їм треба шукати роботу, оскільки доступ до федеральної допомоги зазвичай обмежений імміграційним статусом. У Європі ж, навпаки, особи, які просять притулку або набули статусу біженця, отримують спонсороване державою житло та допомогу, що створює додаткове навантаження на вже перевантажені системи соцзахисту. Коли у громадян буде більше вільного часу і менше економічних перспектив, вони, можливо, почнуть сильніше обурюватися тим, що вважають конкуренцією з боку іммігрантів, і це створить сприятливий ґрунт для деструктивної політики.

Незважаючи на всі поточні проблеми з енергетикою в Європі, приблизно через десять років картина, можливо, виглядатиме зовсім інакше. Якщо припустити, що зелені технології й надалі удосконалюватимуться, континент може в результаті опинитися на правильній стороні енергетичної історії. Навпаки, Америка, де за президента Дональда Трампа акцент знову став робитися на викопному паливі, може отримати порівняно високі витрати на енергоресурси замість цінової переваги, якою вона давно користується.

Європа має й іншу, менш явну політичну перевагу: вона не породила такого ж класу техноолігархів, який з'явився в США. Можливо, це (а також відсутність політичних фігур, подібних до Трампа) є однією з причин, чому Європа виглядає успішнішою у збереженні демократичних норм.

Все це ніяк не применшує величезних проблем Європи в III-центричному світі. Її порівняльний економічний спад може тривати ще довгі роки. Але якщо III виправдає очікування і відкриє нову еру матеріального достатку, Європа може виявити, що її найбільша порівняльна перевага пов'язана не зі створенням найбільш передових систем, а з демонстрацією прикладу, як добре можна жити у світі, який створюють ці передові системи.

На жаль, як люблять говорити шахісти, перед ендшпілем боги помістили міттельшпіль. Європа може мати переконливі ідеї про те, як треба жити в епоху достатку, але спочатку їй слід знайти туди дорогу.

(c) Project Syndicate 2026

Кеннет Рогофф

Кеннет Рогофф (Kenneth Rogoff) – професор економіки та державного управління Гарвардського університету, лауреат Премії Deutsche Bank у галузі фінансової економіки 2011 року, був головним економістом Міжнародного валютного фонду з 2001 до 2003 року. Він є співавтором книги *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly* та автором книги *The Curse of Cash*.

